

E 3 Nägemispuudega laste stereotüüpne käitumine

Osavõtjad peaksid tundma õppima nägemispuudega laste stereotüüpse käitumise erinevaid selgitamiskatseid – sealhulgas ajaloolisi. Nad peaksid neid hoolikalt uurima ja nendega tutvuma, selleks et aktsepteerida neid kui „tüüpilist” ja individuaalseid nägemispuudega laste käitumismustreid.

Kestvus	Sisu	Meetod	Meedium
1 10 min	Sissejuhatus Definitsioon (19. sajand): " <i>Blindismid</i> " (Zech 1913, Libansky 1882) Osavõtjate reaktsioonid	Tsitaadi esitamine Vestlus	Lüümik (Tekst) (Lisa E 3 a)
2 30 min	Fenomeni „Stereotüüp“ kirjeldamine Film nägemispuudelistele kohta Stereotüübid nägemispuudelistele mina-pildis Edasised definitsioonid	Videoettekanne Helilindi ettemängimine Tekstide läbitöötamine	Video Audiofail (<i>wav</i>) CD- ROM-il ja tekst (Lisa E 3 b, E 3b.wav) (Lisa E 3 a)

<p>3</p> <p>20 min</p>	<p>Stereotüüpide liigid</p> <p>Keha rütmilised liigutused (Õõtsutamine, kallutamine, kiigutamine)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Pea liigutused - Silmadega seotud liigutused: silmade surumine ja hõõrumine, valguse- ja varjumängud silmade ees - Ringiratast keerlemine 	<p>Ettekanne, vestlus</p>	<p>Loengutahvel sõnakaardid, sõnasedelid</p>
<p>4</p> <p>10 min</p>	<p>Stereotüüpide võimalikud selgitusviisid</p> <ul style="list-style-type: none"> - Puuduvate stiimulite asendamine - Liigutamise vajaduse rahuldamine stereotüüpide abil - Sensorse stimulatsiooni määra tõstmine stereotüüpsete liigutuste abil. - Stereotüübid ilmnevad ennekõike stressisituatsioonides ja on katseks saavutada kord stiimulite segaduses. - Ebaõnnestunud katsed luua sotsiaalseid kontakte viivad stereotüüpide ilmnemiseni. 	<p>Lühiettekanne, diskussioon</p>	<p>Võrdle kirjanduse loetelu (Gruber, Hammer 142 ff)</p>

<p>5</p> <p>10 min</p>	<p>Uurimustulemused</p> <ul style="list-style-type: none"> - Stereotüübid mõjuvad ennaststabiliseerivalt - Stereotüüpidel on kõrge funktsionaalne väärtus 	<p>Kokkuvõtlik esitlus</p> <p>Lugemine/diskussioon</p>	<p>Lisa E 3 c</p>
<p>6</p> <p>10 min</p>	<p>Sekkumise (interventsiooni) võimalused</p> <p>Teraapiavõimalused stereotüüpide esinemise vältimiseks</p>	<p>Diskussioon</p> <p>ja/või</p> <p>grupitöö</p>	
<p>7</p> <p>10 min</p>	<p>Hinnang/refleksioon</p>	<p>Diskussioon</p> <p>ja/või</p> <p>grupitöö</p>	

Lisa E 3 a**Stereotüübid (definitsioonid)**

- ✓ „Kahjuks peab tihti neid stereotüüpe nimetama halbadeks harjumusteks. Kuna nad on sünnipäraselt omased pimedatele, st pimesuse poolt põhjustatud, tuleb need kõrvaldada niipea kui võimalik. Selles osas on kõik pimedate õpetajad ühel meelel.“ (*Libansky* 1882, S. 35)
- ✓ „Tihti teevad pimedad kõikvõimalikke ebameeldivaid ja sobimatuid liigutusi: nad vajutavad sõrmedega silmaauke, mille tulemusena nad kogevad meeldivaid valgusaistinguid, nad pööravad lõpmatult pead, raputavad ülakeha, käsi, jalgu jne. Sellised liigutused võivad kesta tunde, nõnda et pimedate ümbruses viibimine muutub täiesti talumatuks.“ (*Zech* 1913, lk 24)
- ✓ „Termin *blindismid* näib meile kahel põhjusel problemaatiline. Esiteks on sellega kirjeldatavad teatud käitumuslikud kõrvalekalded tõepoolest vaadeldavad ka teiste rühmade seas, nagu näiteks vaimse puudega inimesed, skisofreenikud, autistid, haiglaravil viibivad lapsed, sensoorse deprivatsiooniga loomad ja isegi *normaalsed* lapsed teatud situatsioonides (*Baumeister & Forehand*, 1971). Teiseks oleme me vaid üsna põgusalt formuleerinud ja teaduslikult testinud tavaarusaama seletusi pimedate psühhomotoorse eripära geneesist ja toimest. Need seletused ei toeta tingimata interpretatsiooni, et pimedate arengutingimused ja käitumise iseärasused on printsiipselt erinevad teistest elanikegruppidest.“ (*Pfeiffer* 1976, lk 32)
- ✓ „Termin *blindismid* on kasutatud väikeste kehaliigutuste puhul, nagu näiteks silma hõõrumine, pea pööritamine, žestid käega ning suuremate liigutuste puhul, nagu kiikumine ja keha ette-taha kallutamine.“ (*Warren* 1984, S. 26)
- ✓ „Neid pimedate liigutus-stereotüüpe kirjeldatakse sageli pimedate harjumustena või *blindismidena*, olgugi et neid võib tähendada ka nägevate laste juures, näiteks uinumisstereotüüpide juures psühhootilise hospitalismi puhul.“ (*Kossen* 1985, lk 510)

Lisa E 3 b[E3b.wav](#)

Allikas: *Wolfgang Drave, Hier riechts nach Mozart und nach Tosca.*

(Siin lõhnab Mozardi ja Torca järele)

Blinde Menschen erzählen ihr Leben (Pimedad räägivad oma elust). edition bentheim Würzburg 1996, (lk 48, 50, samuti CD-ROM-il audio-failina)

Ilmselgelt olid mul pimedate stereotüüpsed liigutused juba varajases lapsepõlvest külge jäänud, nt pea pööramine ja silmade sõrmedega vajutamine. Mu ema laksatas siis mulle alati sõrmede pihta. Sellest ei olnud aga abi. Peapööramist tuleb mul veel nüüdki ette, enamasti teadvustamatult. Väikese lapsena ei vajutanud ma silmi mitte sõrmedega, vaid terve rusikaga. Mu ema keelas mul sellise tegevuse. Kui ma alustasin sõrme lutsimisega, siis määriti sõrm mingi jubedusega kokku, kas sinepiga või millegi veel teravamaga. Mu vennal olid samad harjumused, kuid muidugi ta ei vajutanud oma silmi, vaid näris agaralt küüsi. Ja temaga juhtus sama asi. Tal seoti sõrmed kinni. (*Katkend 1995. aastal toimunud vestlusest 1934. aastal sündinud ja 10-kuuselt pimedaks jäänud mehega.*)

Õpetajad ütlesid meile muidugi: „Võta sõrmed silmist!“, või „Pea püsti!“ või „Käi sirgelt!“ või „Ära raputa!“. Leian, et neil oli õigus. Kui õpetaja meeldis, oli sellest igatahes abi. Kui õpetaja ei meeldinud, siis oli kasu ainult harva. Minu puhul mängis see alati suurt rolli.

Ma tean ainult, et alati, kui ma millegi üle mõtlesin, siis ma vajutasin silmi. Kui ma võib-olla ei teadnud, mida ma tegema pean, vajutasin ma samuti silmi. Mu ema ei lasknud sel eales sündida. Ja ta ei talunud ka, kui ma nägusid tegin. Siis ütles ta alati: „Inimesed vaatavad oluliselt rohkem sind, kuna sa ei näe. Ja kui sa siis selliseid asju teed, siis mõtlevad nad, et sa oled loll.“ Nojah, loll ei tahtnud ma olla. (*Katkend 1995. aastal toimunud vestlusest 1925. aastal pimedana sündinud naisega*)

Lisa E 3 c

Pimedate laste ja noorukite käitumuslike stereotüüpide uuringu tulemused. Allikas: *Eva Gamerith, Verhaltensstereotypien bei blinden Kindern und Jugendlichen. Diplomarbeit (avalikustamata) Universität Wien 1989, lk 106/107.*

Käesolevas raamatus käsitleti pimedate laste käitumisstereotüüpe. Uurimuse hüpotees on seotud selliste käitumuslike kõrvalekallete põhjustega nagu keha kiigutamine, silmadele vajutamine jne. Nii uuriti stereotüüpide esinemise korrelatsiooni järgmiste valdkondadega: motoorne areng, puude ulatus, intelligentsus ja iseloom. Need rõhuasetuspunktid leiti praktiliste vaatluste ja kirjanduse läbitöötamise põhjal.

Uuringutesse kaasati 81 pimedat last ja noorukit vanuses 1-16 aastat. Andmed koguti testide abil (motoorikatest, intelligentsustest, isiksusetest) ning kasutades autori poolt koostatud küsimustikke (küsimustik vanematele, infoleht: stereotüübid). Lisaks hindasid õpetajad motoorset käitumist, kasutades selleks motoorse käitumise mustrite tuvastamise kontroll-lehte. Puude raskusaste määrati kindlaks oftalmoloogiliste andmete ja eksperimendi põhjal.

Tulemusi saab kokku võtta järgmiselt:

- Enamus lapsi käitus stereotüüpselt, kusjuures kõige sagedamini esines silmadele vajutamist. Stereotüübid ilmnevad enamasti kahes olukorras: eriti passiivsetes või eriti aktiivsetes situatsioonides. Passiivsetes situatsioonides esinevad enamasti istudes silmadele vajutamine ja keha kiigutamine. Irregulaarse rütmiga stereotüübid näivad enamjaolt esinevat aktiivsetes situatsioonides (enese keerutamine seistes, närviline hüplemine ja mängimine, käte raputamine).
- Motoorse arengu ja stereotüüpse käitumise mustri vahel ei suudetud tuvastada seost. Enamiku laste ja noorukite puhul ei ole nende vanemate väitel (küsimustik vanematele) täheldatud hilinenud motoorset arengut.
- Kogu keha koordineerimise kontrolliv motoorsete oskuste test näitas suurt korrelatsiooni stereotüüpse käitumise ulatuse ja lapse motoorsete võimete vahel. See tulemus kinnitab praktilises töös tehtud vaatlusi pimedate lastega. Kõigil pimedatel lastel on tuntavaid raskusi tasakaalu hoidmisel ja kombineeritud liigutuste sooritamisel. Varajasest east algaval spetsiaalsel motoorsel arendamisel võiks olla positiivne efekt stereotüüpide kasutamise ärahoidmisele.

- Puude sügavus (amaurosis, valgustundlikkus, vaegnägevus) ei mõjutanud oluliselt stereotüüpide kasutamist. Olenevalt vanusest pimedaks jäämise ajal (sünnipäraselt, hiljem) ilmnes teatud seaduspärasus. Enamusel sünnipäraselt pimedatel lastel esineb stereotüüpne käitumine. Hiljem pimedaks jäänud lapsed on saanud kogeda laiemat stiimulite spektrit ja õppinud nendele reageerima. Seda tulemust interpreteeriti ka kui ema-lapse suhte kaudset mõju. Kui laps on jäänud pimedaks hiljem, pole ema-lapse suhte tekkimiseks väga tähtsad esimesed elukuud olnud koormatud pingega puudega lapse sünnist.

- Pimeda lapse intelligentsustasemel ja iseloomul ei olnud erilist korrelatsiooni stereotüüpide kasutamise ulatusega.

- Uurimuses ei leitud korrelatsioone stereotüüpide kasutamise ulatuse ning lapse soo ja vanuse vahel. Perekondliku situatsiooni andmetest selgus, et suurtes peredes elavad lapsed on stereotüüpsele käitumisele vastuvõtlikumad. Seda tulemust saab interpreteerida järgnevalt: suures peres on emal sageli vähem aega iga lapse jaoks eraldi, kuid pime laps vajab palju tähelepanu ja toetust, seda eriti esimestel eluaastatel.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et pimeda lapse stereotüüpse käitumise mustrid väljendavad tema emotsionaalset, individuaalset seisundit. Uurimuse järgi väljendab laps niimoodi oma vajakajäämisi mootorika ja liikumise vallas. Raskused nendes valdkondades tähendavad raskusi ja piiranguid paljudes elu valdkondades.

Praktikas tähendab see seda, et motoorsele arendamisele tuleb anda pimeda lapse toetamisel suurem osakaal. Varase sekkumise osas tuleb tähendada, et väga tähtis on vanemaid toetada nii, et nad oskaksid arendada lapse liigutuslikku arengut. Mootorsete oskuste õppimisel vajab pime laps julgustamist ja motiveerimist liikumiseks. Positiivne ema-lapse suhe on aluseks liigutuslikult aktiivse käitumise saavutamisel.